

РЕЦЕНЗИЯ

на

**докторската дисертация на Мартин Харих
на тема: ”Социалнопсихологически основи на мирното разрешаване на
Израел – Палестинския конфликт” с научен ръководител доц. д-р
Александър Гънгов**

**Рецензент: Проф. д.п.н. Толя Стоицова
Нов български университет**

Мартин Харих е задочен докторант (дистанционно обучение) в катедра ... на Философски факултет, Софийски университет „Св. Кл. Охридски”. Дисертацията е написана на английски език с автореферат на български език, според изискването на нашия закон. Мартин Харих е завършил две магистърски програми. Едната е по философия в Донау-Университет, Кремс, Австрия, другата – по право, в „Карл Франценс Университет, Грац, също в Австрия. Специализирал е организационен мениджмънт и дипломация в Игнатиус Университет в САЩ. В момента работи като Директор административен персонал в Международна организация за пълна забрана на ядрените опити към Обединените нации, в офиса ѝ във Виена, Австрия.

Темата на представената за защита дисертация засяга един особено болезнен, досега неразрешен конфликт между две държави – Израел и Палестина. Идеята на докторанта е да се използват максимално възможностите на социалнопсихологическия подход като основа за мирното разрешаване на този конфликт. Това от една страна прави разработката много актуална, а от друга – доста трудна и в някаква степен уязвима за критика.

Дисертационното изследване – на теоретично и емпирично равнище, е реализирано в 3 основни глави, придружени от още 2 – уводна и заключителна, като към тях е прибавена библиография и 8 приложения. Така структурирана, дисертацията обхваща в цялост 230 страници, от които научният текст, заедно с цитираните литературни източници е 168 с. На останалите – са представени 8-те приложения. Цитирани са 88 източника на английски език, от които един е

Интернет материал. Литературните източници са разнородни, отговарящи на междудисциплинарния характер на работата – в границите на философията, социалната психология, политическите науки и етиката. Използвани са както класически материали, така и съвременни – публикувани в последните години. Или, бих казала, че докторант Харих познава добре професионалната литература в областта, в която се вписва темата на неговата дисертация.

По нестандартен начин в уводната глава се включва въведение към проблема за възникването и развитието на Израело-Палестинския конфликт, разглеждат се факторите за успешно водене на преговори, изяснява се целта, хипотезата и контекста на изследването. В исторически план сполучливо е представено възникването на конфликта – след края на Първата световна война, неговото развитие след Втората световна война, когато този конфликт остава в дневния ред на ООН във всяка сесия на Обединените нации. Според мен, докторантът правомерно достига до 2 сериозни възгледа:

1. Израело-Палестинският конфликт е комплексен и затова е необходимо да се търсят комплексни решения.
2. И може би още по-същественото е, че конфликтът се фокусира като че ли най-вече върху сблъсъка на израелския национализъм или ционизъм и арабския национализъм в противоборството им кой да контролира палестинския регион.

По отношения на конкретните събития, които водят до устойчивост на конфликта в нашето съвремие, бих казала, че те са изчерпателно представени: Като се започне от смъртта на Ясер Арафат и се премина през изборната победа на Хамас – смятана от едни за терористична организация, а от други – за патриотична, до колапса на палестинската власт, оттеглянето на Израел от ивицата Газа – окончателно завършено през 2005 г.

Така, по логичен път докторантът стига до обсъждането и характера на преговорите за мирно разрешаване на конфликта. Смятам за плюс, че Мартин Харих отчита влиянието на емоционалния фактор в процесите на преговаряне.

В зависимост от целите, които си поставя, докторантът издига в изследването си, проведено сред участници в работни семинари по проблемите на

Израело-палестинските взаимоотношения, две хипотези: Едната, че три личностни фактора – надежда, опрощение и авторитет, ще играят по-силна роля за личностите, участващи в преговорите за мирно уреждане на конфликта, отколкото демографските характеристики и нагласите по отношение на оптимизма за мирното разрешаване на конфликта. Ще преформулирам втората хипотеза, която не е сполучливо формулирана от автора, но е съществена. Става въпрос, за това, че се очакват по-високи резултати в пост-изследването – след провеждането на семинарите, по отношение на оптимизма за мирно решение. Или, образователните – когнитивни и практически техники ще изпълняват ролята на модератор по отношение на нагласата за оптимизъм. И, ако тази хипотеза се докаже, то може да се твърди с известна доза на сигурност, че е необходимо да се провеждат подобни работни семинари, за да нараства вероятността от мирно решаване на Израело-Палестинския конфликт.

След хипотезите и контекста на изследването се прави кратък анализ на причините за възникване на конфликта и значимостта на изследването. Смятам, че тези няколко, макар и кратки параграфи е по-логично да присъстват в края на втора глава, която представлява преглед на литературата.

Втора глава най-ясно подчертава междудисциплинарността на дисертационната работа. *Философията на личността*, се редува с психологическата проблематика за *развитие на личността, формиране на идентичност и влияние на средата, културата* и отново – *философските убеждения*. Не са пропуснати дилемите или тезите и контра тезите, добре известни и във философията, и в социалната психология като *свобода срещу детерминизъм* или *наследственост срещу среда*. Тази глава още веднъж ме убеждава, че докторантът познава основните теории, дилеми и дискусии, свързани с философските подходи към разбиране на личността.

В психологическата част на тази глава стегнато са представени някои от водещите разбирания за личността – големи теории като теория на чертите, типологичните теории за личността в термините на Карл Юнг, бихевиористките и хуманистичните теории за личността, както и може би най-популярната – Теорията за големите пет фактора на личността (Big Five Personality Traits). Това са

преди всичко класически теории за личността, някои от които са подложени на сериозна критика – като теория на чертите, за сметка на други – които си остават на парадигмално равнище (Теорията за големите пет фактора на личността).

Трета и четвърта глава според мен са особено интересни със собствения дизайн и изследване на докторанта. Те носят и приносния характер на дисертацията.

Третата глава описва методологията и методите на изследване. За целта на работата е разработен 36 айтемен въпросник, преведен на английски и арабски език, представен в приложение 1 в дисертацията. Изследваните лица са 42 – в предварително и пост изследване (26 израелци/16 палестинци; 48 са попълнили само предварителната анкета, а 29 – само пост анкетата. Въпреки, че се цитира статистическата програма SPSS – широко използвана за обработка на данни в областта на обществените науки, необходимо е да подчертая, че при такава малка извадка изводите от данните са само ориентиращи, както при пилотните изследвания. За да бъдат данните надеждни и да се направят валидни изводи от тях трябва да се изследват доста по-големи групи от изследвани лица и то с един и същи инструментариум от предварителното и пост проведеното (след семинарите) анкетиране. Разбира се, необходими са, в някои случаи – особено ценни, подобни пилотни изследвания, за да се формулират по-адекватни хипотези за провеждане на същински изследвания. Смятам, че емпиричното проучване в дисертацията на Мартин Харих е проведено с точно такава цел, което и определя неговата практическа полезност.

Фактически, от статистическия пакет SPSS са използвани единствено описателни статистики, защото това позволяват данните, а именно честотни разпределения, средни аритметични величини и стандартни отклонения по групи изследвани лица по всеки отделен въпрос. Обикновено подобни първични данни, представени в много на брой таблици се дават в приложение, но докторант Харих е сметнал за по-целесъобразно да бъдат включени в текста. „Сплит” анализът или разделянето на въпросника, за да се провери неговата надеждност е представен само като данни от SPSS без каквато и да било интерпретация. А той показва, от коефициентът на съответствие, че 27 от 36-те въпроса са надеждни – 14 в първата

част и 13 във втората част на въпросника. Тоест, би трябвало само данните от тези въпроси да се интерпретират.

Последната Пета глава от дисертацията естествено предлага изводи от теоретичния и емпиричния анализ. Според мен теоретичните изводи са много по-добре формулирани, адекватни на съответния анализ, докато емпиричните бих си позволила да кажат, че граничат със свръх интерпретация. Например, както споменах, не бива да се смята, че „първата част от водещата хипотеза се потвърждава, защото при такава извадка не могат да се получат статистически значими резултати. Може обаче правомерно да се твърди, че данните са по посока на издигнатата хипотеза. Аналогично, след като има статистическа обработка на данните несполучливо е да се каже, че „изводите в голяма степен подкрепят втората част на хипотезата“. Те или я подкрепят, или не.

Справедливо е да отбележа обаче, че докторантът сам оценява „най-очевидния недостатък на съставянето на извадка по удобство“, която нито е представителна, нито е достатъчно голяма, за да се получат достоверни данни. Аз обаче разглеждам емпиричното изследване първо като пилотно, и второ – като един щрих към сериозните теоретични разсъждения на докторант Харих за ролята на личността при воденето на преговори и то на много сложни преговори, продължаващи с години, какъвто е случаят с Израело-Палестинския конфликт.

Бих искала да подчертая в обобщен план достойнствата на работата:

1. Проучена е голям брой литература на английски език – класическа и съвременна, адекватна на проучвания от докторанта проблем.
2. Разработен е собствен въпросник, за изследване ролята на личността при воденето на преговори, най-вече с характерните за нея три нагласи – надежда, опрощение и авторитарност като медиатори в нагласата към оптимизъм за мирно решаване на Израело-Палестинския конфликт.
3. Направен е опит – като пилотно изследване, за емпирично проучване на нагласата към оптимизъм, в зависимост от конкретни характеристики на личността.

Всички тези положителни качества на дисертацията я правят защитима и още по-важното – полезна за обучителните семинари, които системно провежда ООН.

Като всяка дисертация и тази страда от някои несполучливи моменти, към по-основните от които бих си позволила да отпрявя следните забележки:

1. В увода липсва заявяване на тезата на дисертацията на експлицитно равнище. Вярно, че един образован читател би се досетил каква е тя, но формулирането на дисертационна теза е изискване и затова ми се иска да покана докторант Мартин Харих да формулира точно тезата си на самата защита на дисертацията си.
2. В литературния обзор много нашироко са представени теориите за личностовите типове на Карл Юнг, Майер Бригс, Ейзенк, интровертност/екстравертност, Big Fives, което вече изтъкнах, че само по себе си е плюс на докторанта, показва неговата запознатост с тях, но после те не се използват нито в изследването, нито в контекста на интерпретацията. Тогава възниква въпросът защо се реферират теории, които не се използват.
3. Може би най-сериозната ми критика е насочена към интерпретацията на резултатите от изследването и особено към изводите, засягащи хипотезите. Несполуките са и в двете посоки – свръх интерпретация, за която вече споменах и отсъствие на интерпретация по отношение на психометричните данни за въпросника. В Според мен е необходимо в бъдещата си дейност Мартин Харих да се запознае посериозно с извършването на емпирични изследвания, ако желае да ги прилага и занапред.
4. В дисертацията и в автореферата има технически грешки някои неточности. Пожелавам по-голяма прецизност в оформянето и представянето на бъдещи научни материали.

Авторефератът отговаря на съдържанието на дисертацията. В него са посочени две публикации на автора на английски по темата на дисертацията под

печат. Едната в електронното издание на Годишника на СУ, книга Философия и другарта – в есенното издание на Бюлетина на ООН за 2011 г.

От справката за приносите – приемам по същество и трите приноса, макар че формулировката им не е много добра, което пък може би се дължи на превода.

Аз участвах във вътрешното обсъждане на дисертацията и имах доста на брой сериозни забележки. Повечето от тях са отстранени, положен е много допълнителен труд от страна на докторанта и на научния му ръководител, което преценявам като подчертано положително.

Затова и заключението ми е:

Дисертационна тема: ”Социалнопсихологически основи на мирното разрешаване на Израело – Палестинския конфликт” е разработена на добро теоретично равнище. Направен е и сполучлив опит за емпирично изследване от типа „пилотно”, който да подкрепи идеята на докторанта за ролята на личността и по-специално на три нейни характеристики, които влияят върху равнището на оптимизъм по отношение на възможността за мирно разрешаване на конфликта, а именно чрез водене на преговори. Дисертацията има излаз и към практиката – и по-точно към структурирането на образователните семинари на ООН. Всичко това оформя мнението ми, че рецензираната дисертация отговаря на изискванията на нашия закон и затова предлагам на научното жури да присъди образователната и научна степен „Доктор” на Мартин Харих.

16.12. 2011

София

Подпис:

(Проф. д.пс.н. Толя Стоицова)